THE ISRAELITE PRESS

The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע ווארט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

ווערט אמעריקע א פאליציייאישער שטאט?

אין דעם אמעריקאנער פאליטישן לעבן איז עס שוין געווארן א טראדיציע, אז עס זאל ניט דורכגיין א סעסיע פונ'ם קאנגרעס אן וועלכע ס'איז נייע אנטי־אימיגראנטישע בילס. עס זיינען דאך דא אזויפיל קאנגרעסלייט וואס מוזן דערווייזן פאר זייערע וויילער, אז זיי פארדינען כשר זייער געהאלט אינ'ם קאנגרעס, און די לייכטסטע און זיכערסטע זאך פאר זיי איז אריינצוברענגען עפעס א ביל קעגן אימיגראנטן, — זייענדיק זיכער, אז אויף דעם געביט וועלן זיי מאכן דעם געהעריקן איינדרוק אויף זייערע וויילער.

די מייסטע פון די דאזיקע בילס זיינען פון אזא אומגעלומפערטן כאראקטער, אז אפילו די אמעריקאנער געזעצגעבערישע קערפערשאפטן, וואס זיינען אין זייער איבערוועגנדיקער מאיאריטעט אנטי־אימיגראנטיש, קאנען זיי ניט אננעמען. אבער דאך גייט ניט דורך קיין איינציקע סעסיע, וואס נעמט ניט אן קיין נייע באשרייקונג, קיין נייע נגישות קעגן אימיגראנטן.

מען האט געקאנט דערווארטן, אז דער קאנגרעס וועט זיך שטרייגנג האלטן ווייטער אן דער דאזיקער טראדיציע פון די לעצטע פאר צענדליק יארן, — און אז עס וועט קומען די צייט, ווען די אימיגראציע פון איראפע וועט באשרייקט ווערן צום מינימום, וועט ער זיך נעמען צו יענע בילס, וועלכע האבן נאך מיט א פאר יאר צוריק אויסגעזען ווי אוממעגלאכע.

צו די בילס פון דעם כאראקטער, וואס זיינען דורכגעפאלן איין מאל נאך דעם צווייטן, באלאנגען די, וואס באציען זיך אויף דער באשרייקונג פון דער איינוואנדערונג פון קאנאדע און אנדערע אמעריקאנער לענדער, דעם איינפיר פונ'ם פאספארטן סיסטעם פאר אימיגראנטן און דעם פארבאט צו באשעפטיקן אומגעזעצלאך אריינגעקומענע אימיגראנטן אונטער דער דראונג פון א שווערער שטראף.

מיט א קורצער צייט צוריק האט עס נאך אויסגעזען, אז אזעלכע בילס קאנען ניט דורכגעפירט ווערן. איצט אבער, ווען אלע אנדערע מעגלאכקייטן צו באשרייקן אימיגראציע און די רעכט פון אימיגראנטן זיינען אויסגעשעפט, זעט עס אויס פאר זייער מעגלאך, אז זיי זאלן טיילוויז אדער אינגאנצן אנגענומען ווערן. טאמער וועט וועלכער ס'איז פון זיי נאך איצט ניט דורכגיין, וועט עס מיינען בלויז, ווי אונז זעט אויס, א צייטווייליקע אפלייגונג, ביז אן אנדער סעסיע פונ'ם קאנגרעס.

די איצטיקע סעסיע פונ'ם קאנגרעס האט, צוערשט, אריינגעקראגן א ביל צו באשרייקן די איינוואנדערונג פון קאנאדע און די אנדערע אמעריקאנער לענדער, געצילט הויפטזאכלאך קעגן מעקסיקא. דער ביל שלאגט פאר, אז פאר יעדן אמעריקאנער וואס וואנדערט אריין אין א געוויסן אמעריקאנער לאנד, זאלן אריינגעלאזן ווערן דריי אימיגראנטן פון דעם באטרעפנדיקן לאנד. דער דאזיקער באזיס פאר א קוואטע איז אין עצם א זינלאזער, אבער עס מאכט ניט אויס, אבי דער ציל ווערט דורך אים דערגרייכט: אזוי ווי אמעריקאנער וואנדערן אויס כמעט בלויז קיין קאנאדע, וועט עס מיינען, אז די גרעניצן וועלן כמעט אינגאנצן פארמאכט ווערן פאר אימיגראנטן פון מעקסיקא און אנדערע דרום אמעריקאנער לענדער, און וועלן טיילוויז בלייבן אפן פאר קאנאדע, מיט וועלכער מען וויל זיך ניט צופיל איינרייסן און די אימיגראנטן פון וואנען זיינען ניט אזוי דערווידער פאר די אמעריקאנער, ווי די דרום אמעריקע.

מיט א יאר צוריק איז נאך די אדמיניסטראציע געווען, צוליב פאליטישע טעמים, קעגן א קוואטע פאר אמעריקאנער לענדער. איצט הערט מען דערוויל גארנישט ניט פון איר וועגן דעם ענין.

דער פאספארטן ביל אריינגעטראגן אין קאנגרעס ווערט שוין אפן געשטיצט פון סעקרעטאר דייוויס, און איז אויך גוטגעהייסן געווארן פון דער אמעריקאנער ארבעטער פעדעראציע. די אימיגראנטישע באפעלקערונג און די ליבעראלן וועלן פראטעסטירן קעגן אים, אבער ווער הערט זיך סיידן צו צו זייערע שטימען?

צולעצט איז אריינגעטראגן געווארן דער ביל צו פארבאטן, אונטער דער דראונג פון שווערע שטראפן, די באשעפטיקונג פון אומגעזעצלאך איינגעוואנדערטע ביי וועלכער ס'איז ארבעט. דער ביל פארזארגט אפילו א סיסטעם פון פריוואטן שפיאנאזש, וואס זאל העלפן דער רעגירונג כאפן אזעלכע "פארברעכער".

דער דאזיקער ביל, פונקט ווי דער פאספארטן ביל, זיינען געצילט קעגן דער אומגעזעצלאכער איינוואנדערונג, אבער ער וועט זייער שווער טרעפן די געזעצלאך איינגעוואנדערטע, ווייל יעדער איינער פון זיי ווערט אוועקגעשטעלט אין דער קאטעגאריע פון פארדעכטיקטע. אפילו געבארענע אמעריקאנער וועלן אויך מסתמא מוזן דערפילן זיין ווירקונג, — ווייל יעדער פאליציסט און יעדער שפיאן וועט דאך יעדן איינעם מאגן חושד זיין, אז ער איז אן אומגעזעצלאך איינגעוואנדערטער.

דאך, ווי מיר האבן געזאגט, האבן די בילס גוטע געלעגנהייטן דורכצוגיין. און דאס וועט אגב זיין א גרויסער שריט צו דער פארוואנדלונג פון די פאראייניקטע שטאטן אין א פאליציייאישן שטאט . . .

א פראקטישער ציוניסט

נ. שיפער, וועלכער קומט היינט אהער אויף א באזוך פון ארץ־ישראל, זיין נייע היים, איז איינער פון די זייער ווייניקע פראקטישע ציוניסטן, פאר וועמען דער ציוניזם איז ניט פארבליבן בלויז ווי אן אידעאל פאר'ן אידישן פאלק, אבער וואס האט צו אים פערזענלאך בלויז אן אויסערלאכע שייכות.

מר. שיפערן איז געלונגען דא אין וויניפעג מאכן א נישקשה'דיק פארמעגן. ער איז געווען א טעטיקער ציוניסט, און האט געהאלפן דעם ציוניזם מיט ארבעט און מיט געלט. ער האט זיך אבער מיט דעם ניט באנוגנט: דער ציוניזם איז ביי אים געווארן זיין פערזענלאכער ענין, און ער האט זיך מיט זיין פאמיליע באזעצט אין ארץ־ישראל, וואו ער העלפט, אויף זיין שטייגער, אין דער ממשות'דיקער ארבעט פון בויען דאס לאנד.

אויף וויפל דאס איז אונז באקאנט, האט מר. שיפער קיין חרטה ניט. ער האט אויסגעפונען, אז דער פראקטישער ציוניזם פון דעם סארט שטעלט ניט בלויז צופרידן די נשמה, נאר ער לוינט זיך אויך פונ'ם געשעפט שטאנדפונקט.

ער ברייגנט איצט אהער א באזונדער גרוס צו אלע ציוניסטן מיט קלענערע אדער גרעסערע קאפיטאלן, וואס קאנען ווערן, ווי ער, פראקטישע ציוניסטן. ער ברייגנט זיי דעם אנזאג, אז זיי קאנען נעמען א האנט אין דער ממשות'דיקער ארבעט און העלפן דעם ציוניזם אויף א פראקטישן אופן פון דער נאענטן, און מיט צווייפאכע פראפיטן פאר זיך.

דארטן, אין ארץ־ישראל, קאנען זיי ברענגען גרעסערע נוצן פאר'ן ציוניזם, איידער פון דערווייטן, — אויב זיי זאלן נאר אינגאנצן דארטן ניט פארלירן זייער אידעאליזם און ניט אנהויבן יאגן זיך נאך ביליקע ארבעטער הענט . . .

מר. שיפער האט זיי פיל צו דערציילן וועגן דעם ענין פון זיין אייגענער דערפארונג. און די היגע ציוניסטן וועלן אים זיכער גערן אויסהערן

קלימאט, שטימונג און ווערק

(פון אונזער ירושלים'ער קארעספאנדענט)

פון י. איינער

אין קיין לאנד הערט מען אזוי ניט די ברכה פון רעגן ווי אין א"י, וואו 8 — 9 מאנאטן אין יאר זעט מען ניט קיין טראפן רעגן און דעריבער איז יעדער רעגן טאג דא אזוי טייער, יעדער רעגן איז "גשמי ברכה". כמעט אין אלע אידישע קאלאניעס מעסט מען אים און מען לויפט מיט טעלעגראמעס איבער די דראטן: "ביי אונז איז שוין פארא אזויפיל און אזוי פיל רעגן". און באלד זעט מען טאקע די פאלגן: עס באווייזן זיך אלערליי גרינסן, דער מארק איז פול מיט שיינע, רויטע פאמידארן און פארפלייצט מיט גאלד־געלבען בלומען קרויט און מיט גאלדענע אראנזשען, וועלכע ווערן רייף צו יענער צייט.

ווי שווער עס זאל ניט זיין די שטימונג, ווי פארפלאנטערט און פארנעפלט עס זאל ניט זיין די פאליטישע לאגע, ברענגט נאך אימער דער רעגן טרייסט און האפענונג. איבער 30 טויזנט אידן זיינען דירעקט אפהייגיק פונ'ם רעגן, און אומדירעקט — דאס גאנצע לאנד, ד. ה. דער גאנצער אידישער ישוב. די אידישע לאנדווירטשאפט איז נאך יונג און האט נאך ניט אנגעזאמלט קיין כחות כדי לייכט איבערטראגן שלעכטע גערעטענישן. יעדע שלעכטע גערעטעניש פאלט צו לאסט דעם קרן היסוד, וועלכער מוז פארווענדן זיינע מיטלען, וואס זיינען באשטימט אויף צו דעקן דעם נארמאלן בודזשעט, ד. ה. פירן די נאציאנאלע היים און זי ווייטער בויען, אנשטאט דעם איז ער געצוואונגען צו אונטערשטיצן די קאלאניסטן, וועלכע האבן געליטן פון דער שלעכטער גערעטעניש. מער ווי אויף אנדערע אפטיילונגען ליידט די לאנדווירטשאפטלאכע אפטיילונג, ווייל דא איז ניטא קיין פארפליכטונגען, קיין צאלונגען אין באשטימטע טערמינען, ווי למשל, ביי דער אפטיילונג פאר דערציאונג אדער סאניטאציע, און דעריבער קאן מען פארקלענערן די הוצאות ווי מ'וויל. דאס איז אבער זייער א טרויעריקע באקוועמלאכקייט, ווייל דוקא די לאנדווירטשאפטלאכע אפטיילונג איז דער עקר העקרים אין דעם בוי פון ארץ־ישראל.

היינטיקן יאר איז דער רעגן געקומען אין דער צייט און אין א גענוגנדער מאס; פון אלע אידישע קאלאניעס קומען אן דערפרייענדע ידיעות, אז מ'האט אפגעאקערט און אפגעזייט אלעס אין דער צייט און אז אלץ גייט כשורה. אויף די באוואלדונג איז אין א גרויסער מאס פארבונדן מיט רעגן, ווייל די בוימער־איינפלאנצונג פאדערט אז די ערד זאל האבן גענוג פייכטקייט. פאר היינטיקן רעגן סעזאן האט דער נאציאנאל־פאנד לויט דעם פלאן פארפלאנצן נייע 180,000 בוימער, פון זיי — 100,000 אין באלפור וואלד, 10,000 טויזנט אין קרית ענבים אלס אנפאנג פון איינשטיין־וואלד; 30,000 צום אנדיינק פון דער קריג־געפאלענע אין טשעכאסלאוואקיע און 40,000 אין "משמר העמק" אינ'ם וועלדל פון השומר הצעיר. די באוואלדונג פון קרן קימת איז איינע פון די דרייסטסטע אידישע ווערק אין ארץ־ישראל; מ'באדעקט מיט פרישע גרינע וועלדלאך די נאקעטע בערג, פארלאזטע, שטיינערנע און זאמדיקע באדנס וואס נוצן שוין צו גארניט, און דער שכר פאר דער ארבעט וועט ערשט קומען שפעטער, ווי פון יעדער קולטורעלער ארבעט, וואס ווערט געטאן פאר דער ווייטער צוקונפט. די באוואלדונג פארדינט אויפמערקזאמקייט און איך דיינק צו באקאנען מיט איר די לעזער דורך א ספעציעלן ארטיקל.

און מיט דעם פרישן גרינס, וואס וואקסט איצט אזוי בשפע, האבן די אראבער און אראבערנס ווידער אנגעהויבן צו קומען אויף די אידישע מערק אין ירושלים. די באציאונגען צווישן די אידן און די אראבער, ווען מ'באגעגנט זיך נאר, זיינען זייער צערטלאכע. יעדער צד איז איצט אומנאטירלאך פארזיכטיק, רעדט אזוי ווייך, און ווען מען צערעדט זיך וועגן פאליטיק גיסט מען אויס דעם גאנצן צארן אויף דעם ענגלענדער:

— ווען ניט ער, (דער ענגלענדער) וואלטן מיר דען זיך ווען עס איז געקריגט? מיר האבן אימער געלעבט אין פרידן און וואלטן ווייטער אזוי געלעבט...

— געוויס איז דאס זיין ארבעט; ווי אזוי דען וועט ער זיך האלטן, ווי אזוי וועט ער דא האלטן זיינע סאלדאטן און באאמטע, וואס נעמען אזא הויכן געהאלט? . . .

דאך איז דאס נאך גאנץ ווייט פון ווירקלאכן שלום. מעגלאך, אז דער שלום וועט קומען גיכער ווי מיר דיינקען, אבער עט די דאזיקע געשפרעכן זיינען פארלויפער. לעת עתה פירן ביידע צדדים אן אנגעשטריינגטן פאליטישן קאמף דא אין ארץ־ישראל און אין לאנדאן. דעם וועג פון גוואלד־טאטן האבן די אראבער, ווייזט אויס, גאנץ ערנסט פארלאזן, ווייל זייערע עצה געבער האבן זיי געזאגט אז דאס וועט זיי מער גאר ניט געבן. איצט האבן זיי געוויסע האפענונגען אויף זייערע פאליטישע שרים. זיי האבן ניט אזויפיל פריינט וויפל די אידן האבן שונאים. די דאזיקע איראפייאישע שונאים לערנען זיי ווי צו סטימולירן א נאציאנאלע באוועגונג; זיי לערנען זיי הלכות ענגלישע פאליטיק און ווייזן זיי טאקע ווי א טיר עפנט זיך . . .

אויך די אראבישע פרעסע איז געווארן פיל געלאסענער אין פארגלייך מיט דער ערשטער צייט נאך די געשעענישן, ווען יעדע צייטונג איז געווען פול מיט ליגנס בלבולים און גיפט. אויסער דער צייט האט דא די רעגירונג פיל מיטגעהאלפן מיט שטרייגנע מיטלען פאר פרעסע־פארברעכן. ערשט צוריק מיט א פאר טעג האט די מאכט צוגעמאכט די מוסולמאנישע צייטונג, וועלכע איז אן ארגאן פון דעם מוסולמאנישן הויכן ראט פאר א ניידערטרעכטיקער ליגן, וואס האט ווירקלאך געקאנט אויפהעצן די אראבער. די צייטונג האט געשריבן ניט מער און ניט ווייניקער אז מען האט אנטדעקט אן אטענטאט אויפ'ן גראנד־מופטי, אין וועלכן עס זיינען פארמישט ציוניסטישע פירער. די רעגירונג האט דאס אפיציעל אפגעלייקנט און די צייטונג פארמאכט.

אין אלגעמיין איז די פאליטישע לאגע אומבאשטימט און דעריבער איז אויך די שטימונג אזעלכע ווי מען ווארט אויף עפעס. איבערהויפט אין ירושלים, וואו מ'באשעפטיקט זיך אממערסטן מיט פאליטיק. ווען מען וויל זיך באפרייען פון דער דאזיקער שטימונג מוז מען פארן אויף א באזוך אין די אידישע קאלאניעס. — דארט לעבט מען און מען ארבעט ווי אמאל, נארמאל, אן שום שטערונגען און אן נערוועזיטעט. גוט ווירקן אויך אויף די אויפגערייצטע נערוון די אינדוסטריעלע שטעט תל־אביב און חיפה, וואו הונדערטער אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען ארבעטן נארמאל, באשעפטיקן א גאנצע ארמיי ארבעטער; פיל פון זיי ארבעטן ביי טאג און נאכט. אלץ איז באשעפטיקט, עס הערט זיך א פרייד פון שאפונג און עס איז נישטא קיין צייט פאר קיין פאליטיק.

אן ארטאדאקסישער רב און א מאדערנער אינטעליגענט

(באטראכטונגען) (רעדזשיינע)

פון דר. יצחק ווייסטרב

דער משנה'דיקער פארגלייך געהערט ניט מיר, ער איז געברויכט געווארן פון א לאקאלן קארעספאנדענט אין ענגליש; און ווי אזוי משנה'דיק עס קליינגט ניט, וויל איך דאך דעם אויסדרוק געברויכן, כדי אביסל שפיל רוים צו געבן פאר מיין פאנטאזיע און אפשר וועט עס דאך דינען פאר א מוסר א שכל, פאר די, וואס זייער גאנצע אידישיזם באשטייט ניט אזוי אין פאנאטיזם, ווי אין נעגאטיוויזם, ד. ה. זיי זיינען ניט אזוי שטארק באהאווונט אין דער יונג־אידישער ליטעראטור ווי אין זייער אויסגעשפראכענעם עם־הארצות בנוגע העברייאיש און אלטע ווערטפולע קולטור אוצרות.

כדי צו זיין אן העברייער, מוז מען, ווי געזאגט, קודם כל זיך אביסל ברעכן דעם מוח פאר לערנען, און נאך ווי אזוי לערנען! מען מוז אריינדרינגען לפני ולפנים אין די אלטע־נייע־אוצרות פון אונזער טויזנט יעריק קולטור־שאפן, מ'מוז אביסעלע טועם זיין פון דעם עץ־הדעת.

כדי צו זיין אידישיסטיש, כ'מיין עס לויט דעם פשוט'ן נוסח, ווי מיר באגעגנען זיי אין אלטעגלאכן לעבן, חוץ פון זייער ווייניק אויסנאמען, — הייסט פשוט גאר ניט געלערנט און גאר ניט פארגעסן און ביי זיי איז דאס א סך א דעק־ווארט פאר עם־הארצות. און ממילא אוים אויטאריטעט און דרך ארץ פאר דער אידישער געזעלשאפטלאכקייט אין ברייטן זין פון ווארט.

פארקערט, וואס מער דאס העברייאישע בוך איז פארזינגלט מיט טויזנט חתימות איז דאס בעסער פאר דעם אידישיזם. געלויבט איז די באוועגונג, וואס האט ווירקלאך באפרייט אירע אנהייגער פון לערנען עפעס אין דעם אלטן מקור און באריינכערן דאס אידישע וויסן.

און איצט נאך דער קליינער הקדמה, גיי איך איבער אייגנטלאך צו דער טעמע: מיר זיינען באצייכנט געווארן אלס "עמא פזיזא" — א פאלק פון איילעניש. אפשר איז דאס אמאל גאר געווען א מעלה פאר אונז, אין דעם גרויסן וואנדערונגס פראצעס פון דעם אידישן פאלק האט עס געמוזט שאפן פאזיטיווע אוצרות און אייגענע קולטור ווירקלאך פארשאפטער היים.

ווי וואלט געווען צו אונזער פאלק ווען מיר וואלטן געווען ווארטן מיט אונזער קולטור אויף בעסערע גינסטיקע און עקאנאמישע באדינגונגען.

ליידער האט זיך די דאזיקע אייגנשאפט געענדערט אין דער לעצטער צייט אין א נעגאטיווער פאזע: ניט מיר שאפן נאר מיר שפרינגען פון איין שטראם צום אנדערן, מיר צעברעכן אין איילעניש אנגעזאמלטע פאלקס־אוצרות מיט א מאך פון דער האנט און לויפן צו שאפן עפעס נייעס מיט א גרויס התלהבות און האבן ניט קיין צייט זיך אומצוקוקן אויב מיר האבן ניט אפשר אין דעם אלטווארג א פאר בריליאנטן און דיאמאנטן פארגעסן. ביי אנדערע פעלקער דויערט א פאליטישע אדער קולטור באוועגונג הונדערטער, הונדערטער יארן ביז זי ווארצלט זיך איין; אנטוויקלט זיך פלאנמעסיק אינ'ם וועג פון עוואלוציע, און דאך דורך א היסטארישן פראצעס.

אבער ווי גייט עס צו ביי אונז? די גאנצע העברייאישע באוועגונג אין איר מאדערנער פארם איז לערך א גאנצע אינגער, ניט אריינרעכענענדיק די ערשטע פאזען פון דער מענדלסאן־השכלה־באוועגונג און זאל מען מיך ניט מיס־פארשטיין, — איך רייד דא וועגן דער קולטור באוועגונג אין איר ווירקלאך מאדערנער פארם. געוויס איז די העברייאישע קולטור אין איר אלטער פארם א פראדוקט פון אן אלטער טויזנט־יאריקער קולטור, אין וועלכער אונזער ריינער שאפנדער גייסט האט זיך אמבעסטן אויסגעדריקט.

און מערקווירדיק, איידער די באוועגונג האט זיך באוויזן ווי געהעריק צו אנטוויקלען, דער בארעכטיגטער וועג איז געווען דער שענסטער אויסדרוק פון שאפן, כ'מיין דא די צייט פון "השלוח" און אחד העם מיט זיין אלטע לוחות מיט אן אויסערגעוויינלאכער שנאה, צום בריליאנטענעם העברייאישן ווארט, וואס האט אזוי הארציק געגרעדט צו אונזער נשמה.

נעמט דאס געביט דרשנות: ווי לאנג איז דאס נאך געווען, אז א מגיד האט געקאנט זאגן א שארפן פלפול, א פשט'ל און באצויבערן זיינע צוהערער, ער האט געהאט א ברייט אודיטאריאום, וואס זיי זיינען געווארן מתפעל פון זיין חריפות.

די דרוש ליטעראטור אין דער פארם פון א "בינה לעתים", "יערות דבש", עקדה", אהבת יונתן" וכדומה איז גאר ניט אזוי אלט.

איצט האבן מיר שוין דערגרייכט אזא שטופע פון עם־הארצות, אז עס איז אוממעגלאך פאר א רעדנער צו ציטירן אפילו א זאץ פון העברייאישן וויסן. א פשוט'ער טמטום־המוח און שווער־הערקייט פאר א ווארט פון אנ"ך תלמוד און שפעטערע ליטעראטור.

די טיפן וואס מיר באגעגנען אצינד אינ'ם עפנטלאכן סאציאלן און מ'שטיינס געזאגט קולטור לעבן, דאס זיינען ניט די אלטע פרצ'יאנער אדער זשיטלאווסקים, וואס זיי זיינען געווען אנגעזאפט מיט העבט העברייאיש וויסן און דאך נוטה צום אידישיזם אויס געוויסע דעמאקראטישע פרינציפן. אט א דער דור פון פאזיטיוון אידישיזם שטארבט אפ; מיר האבן אצינד צו טאן מיט גאנץ געוויינלאכע פשוט'ע ברואים וואס האבן שוין גאר ניט באטרעטן דעם וועג פון העברייאיש וויסן.

די אנגעזאמלטע אוצרות וואס מיר האבן גערעטעט מיט מסירות נפש איז פאר זיי פארשלאסן געווארן מיט זיבן חתימות.

פשוט אן א שיטל עברי איז מען אצינד א אידישיסט, א ליטעראט, א קהל־מאכער. דער וועג איז זייער לייכט, צו באטרעטן אים.

דער ארטאדאקסישער רב וועלכער ווערט אזוי לייכט איצט פארשפאטעט איז פאר אלעם געווען א אידישער געלערנטער וועלכער האט באזעסן א שיין ביסל פון אידישער בילדונג. איר קאנט אפשר ניט איינשטימען מיט זיינע רעליגיעזע אנשויאונגען אבער זיין הויכע בילדונג דאס קאנט איר ניט אפלייקענען.

פערזאנען ווי א רב קוק, רבי שמואל מאהילעווער, רבי יצחק אלחנן, מרדכי עליאשבורג און רבי יצחק יעקב ריינעס זיינען היסטארישע פיגורן.

דער מאדערנער אידישער אינטעליגענט מאג אנשטאט זיי צו פארלאכן זיך בעסער באקאנען נעענטער מיט זייער גייסטיקער וועלט.

אין די שיינע מאנאגראפיעס פון א רש"י, רבי לוי יצחק בערדיטשעווער וואס ווערן געדרוקט אינ'ם "אידישן ווארט" אנטפלעקט זיך די פערזאן אין א גאנץ אנדערער אינטערעסאנטער פארם, אפילו פאר עכטע אידישיסטן און זיי זיינען דאך געווען ארטאדאקסישע רבנים.

דער מאדערנער אידישער אינטעליגענט האט זיך אבסאלוט ניט וואס צו דערווארטן פון דעם סארט אידישע תלמידי חכמים; ניט תמיד איז זייער שאפן געווען נאר פון רעליגיעזן כאראקטער.

וועלט פראבלעמען און צניעות'דיקע פארמען האבן זיך אפגעשפיגלט ניט איינמאל אין זייערע ביכער.

דאס געביט איז נאך ניט פולשטענדיק באארבעט. איך וויל ראטן אט דעם סארט נעגאטיווע אידישיסטן אביסל העברייאיש צו לערנען, כדי דעם שליסל צו געפינען צו די אוצרות, וואס ווארטן מ'זאל זיי אנטדעקן.

ס'איז ניטא קיין גרונד מורא צו האבן פאר א פסוק פון תנ"ך אדער א שיינע שטעלע פון מדרש און אנדערע העברייאישע קוואלן וואס ווערן זאכלאך ציטירט, נאר זיינען פארברייטערט מיט אביסל העברייאיש וויסן, כדי דעם אינהאלט צו פארשטיין און אים ריכטיק אפצושאצן. מיט דעם פאזיטיוון אידישיזם האט מען געקאנט לכל הפחות דעבאטירן. דער נעגאטיווער אידישיזם, דער האט שוין גאר קיין חן ניט.

אין די צייטן פון פעטלורא האט ער געשענדעט און געמארדעט

א זון פון איינעם פון זיינע קרבנות האט אים באצאלט ווי ער האט פארדינט

פון י. ראזמאן

אנדריי באטיוק איז אין דער צייט פון די פעטליורא פאגראמען אין אוקראינע געווען באוואוסט אלס בלוט־דורשטיקע חיה. ער איז דאמאלסט אלט געווען 20 יאר מיט עפעס און ניט אכטנדיק אויף זיין יונגנט, האט ער אפגעטאן אזויפיל שוידערלאכע זאכן, אז צענדליקער אידישע שטעטלאך האבן געציטערט, ווען מען האט נאר זיין נאמען דערמאנט און געזאגט האט מען, אז ער האט מיט זיינע אייגענע הענט דערמארדעט צענדליקער אידישע מענער, פרויען און קינדער. די צאל פון די אידישע פרויען וואס ער האט געשענדעט וועט אייביק פארבלייבן אומבאוואוסט.

און אט דער דאזיקער באטיוק איז ניט לאנג צוריק גע'משפט געווארן אין טשערקאסי און איז פאראורטיילט געווארן צום טויט. דעם אורטייל האט איבער אים דורכגעפירט א איד, דער זון פון א שוחט, וועמען באטיוק האט טאליין געקוילעט מיט דעם שוחט'ס חלף. די געשיכטע איז אזוי אינטערעסאנט, אז מיר וועלן זי דא איבערגעבן מיט אלע איינצעלהייטן און דאס וועט אפילו דעם אומגלויביקן איבערצייגן, אז בלוט איז ניט קיין וואסער, אז דער מערדער קריגט סוף כל סוף זיין פארדינטע שטראף.

געשעען איז דאס אין 1920. אין א שיינעם פרילינג טאג, ווען באטיוק איז פלוצלונג באפאלן דאס שטעטעלע מ. אין קיעווער גובערניע און האט מיט זיין באנדע גענומען מארדן און שענדן די אומבאשיצטע אידישע באפעלקערונג. באטיוק האט געהאט א טבע אצפולאכן און אפצושפעטן פון זיינע קרבנות, וועלכע ער האט געפירט צו דער תליה. פייגלינג, האט ער די ארימע אידן גערופן: א איד איז א טרוס, פלעגט ער זיך וויצלען, א איד ציטערט פאר'ן טויט און בעת די געפייניקטע פלעגן די אויגן ארויסקריכן פון שרעק און ווייטיק, האט ער דאמאלסט ליב געהאט לוסטיק צו מאכן זיך און ארויסזאגן צינישע גלייכווערטערלאך.

באטיוק אליין האט זיך אריינגעריסן אין זלמן דעם שוחט'ס הויז, האט געשענדעט זיין טאכטער, דערשטאכן די שוחטקע. דערנאך האט ער דערטאפט דעם גרויסן חלף, וואס איז געהאנגען אויף דער וואנט, האט דעם ארימען שוחט געשליידערט צו דער ערד און אים אפגעשניטן דעם קאפ. איידער דער שוחט איז געשטארבן, האט ער נאך געקענט ארויסשרייען: — מיינע זין וועלן זיך מיט דיר אפרעכענען פאר אונזער בלוט, דו רוצח, פארפלוכטע זאלסטו זיין אויף אייביק!

דעם שוחט'ס עלטערער זון האט שוין דאמאלסט געדינט אין דער רויטער ארמיי און זיין איינגער זון, א 15 יאריקער אינ-

(שלוס אויף זייט 8)

"נאטאשא"

אפערעטע אין דריי אקטן געשפילט לעצטן פרייטאג און שבת אין קווינס טעאטער

פון מאריס גוסין

(רעצענזיע)

מוזיק, געזאנג, טענץ, טרערן, קאמעדיע, שפאס, הומאר, ליבע, האס, דראמע, — דאס זיינען די עלעמענטן וואס שטעלן צוזאמען די אפערעטע "נאטאשא", אין וועלכער די צוויי געסט, פלארענס וויים און מאריס אוישער, האבן געשפילט די הויפט ראלן. עס וועט זיין ניט איבערטריבן צו זאגן, אז היינטיקן סעזאן האט זיך ביי קיין אויפגעפירטער אפערעטע אזויפיל ניט גערודערט אין קווינס טעאטער ווי ביי דער דאזיקער.

"נאטאשא" איז א אפערעטע צוגעזאלצן און צוגעצוקערט און באפעפערט צום "אידישן טעם". אט פליסט א טרער און אט טראגט זיך פאנאנדער א געלעכטער, אט דריקט אן אומעט און באלד ווערט עס פארייאגט פון א געלונגענעם וויץ, אט איז די שטימונג אן אנגעצויגענע און באלד ווערט עס צעבלאזן פון א טענצל — אן אפערעטע וואס ווארפט פון קאלטס אין ווארעמס און פארקערט.

די ערשטע צוויי אקטן זיינען אמבעסטן געלונגען דעם פארפאסער. עס איז דא אינהאלט, — וויניקסטנס מעלאדראמאטישער, און נעמענדיק אין אנבאטראכט, אז אפערעטעס ווערן ניט געשריבן לשם שמים נאר לשם "סטאריזם" וואס מיינט "דאלאריזם" פאר אלע צדדים, איז דער דריטער אקט מסתמא אויך א געלונגענער, אז ניט וואלט ער ניט אנגעצויגן די ליכטיקע וועלט פון דעם אמעריקאנער אידישן אפערעטן טעאטער . . .

בכלל איז עס זייער שווער פאר א אידישער טעאטער טרופע אויפצופירן אן אפערעטע אין דער פראווינץ און עס זאל זיין הונדערט פראצענט געלונגען. כדי אויפצופירן אן אפערעטע ווי עס פאדערט זיך, מוז זיין ביז דער אקטיאר אדער אקטריסע טרעטן ארויף אויף דער בינע א פראכטפול שיינער טעאטער מיט א ליבער אטמאספערע. עס מוז זיין א רייכע, שיינע און קינסטלערישע אויסשטאטונג, עס מוז זיין א גרויסער גוטער ארקעסטער מיט א גוטן דיריגענט, א גוט געלערנטער כאר, גוטע טענצערס, שיינע קאסטיומען און אלע אנדערע נויטיקייטן וואס עס פאדערט זיך פאר אן אפערעטע. אט די אלע אויסגערעכנטע "קלייניקייטן" שאפן ווייניקסטנס פופציק פראצענט צו דעם דערפאלג פון דער אויפפירונג און די איבעריקע פופציק פראצענט מוז שוין צושטעלן די טרופע, און אויב די באטרעפנדע שוישפילער קאנען דאס צושטעלן, דאמאלסט ווערט די מינדסטע אפערעטקע פארוואנדלט אין א שיינער אמוזירנדיקער אויפפירונג וואס ציט צו דעם צושויערס אויפמערקזאמקייט און דאס מיינט דערפאלג.

פלארענס וויים, ניט האבנדיק די אלע אויבנאויסגערעכנטע טעאטער אמוניציעס, האט אבער אין דער ראל פון "נאטאשא" באוויזן אריינצודרינגען אין די הערצער פון די צושויער און זי האט געוואונען זייער ליבע און סימפאטיע מיט איר ערשטן אויפטריט.

פלארענס וויים, מיט איר פיגור, חן, שטימע, לעבעדיקייט און מיט איר גאנצער באוועגונג איז גוט צוגעפאסט צו דער ראל פון נאטאשא און זי האט זיך בכלל איבערצייגט צו זיין א פייאיקע אפערעטן אקטריסע.

זי זיינגט שיין, זי האט א שיינע שטימע צו ריידן, זי טאנצט שיין און זי האט געמאכט פיינע איבערגאנגען פון פרייד צו טרויער. זי האט איר ראל גוט אויפגעפאסט און באהאנדלט זייער צארט. די קווינס טעאטער טרופע האט אין פלארענס וויים א צוגעקראגן א ווינשנסווערטע מיטגלידערין וועלכע וועט אין א גרויסער מאס באריינכערן דעם אנסאמבל.

מאריס אוישער איז אין פארלויף פון די דריי סעזאנען וואס ער איז דא ניט געווען נישקשה'דיק אויסגעוואקסן — אין זיינגען און שפילן נאטירלאך. (אין וואקס קיין עין הרע האט ער גענוג). ער האט זיך גוט צוגעפאסט צו דער ראל פון הערשל, און ער האט אים ביז א געוויסן גראד דערפילט. זיין שליחות אין דער דאזיקער ראל, כאטש איין סצענע, דא וואו ער האט א קלאפ געטאן מיט זיין קאנקורענטס שטעקן איבער דער פאפע, איז געווען ניט צו גוט אויסגעארבעט לויט זיין כאראקטער.

מאריס אוישער איז נאך גאר א יונגערמאן, און מיט אביסל אנשטרייגונג און גוטער אויפפאסונג האט ער זיך א פיל פארשפרעכנדע צוקונפט אויף דער אמעריקאנער אידישער אפערעטן בינע.

זאל דא געזאגט ווערן צו מאריס אוישער, אז ער זאל זיך בשום אופן ניט לאזן פארפירן פון די ביליקע רעקלאמעס וואס זיינען אויסגעהאדעוועט געווארן אויף דער שוים פון א סך אידישע פורצעס אקטיארן אין אמעריקא. זאל ער זיך היטן ווי פון א פעסט פון דער סארט רעקלאמע, ווי ארויסצוגיין אויף דער בינע און פרעגן ביים עולם: — "ווי אזוי געפעלט אייך די פיעסע? האבן מיר גוט געשפילט?"

אזעלכע רעקלאמעס אין אידישן טעאטער דארפן ארויסגעריסן ווערן מיטן ווארצל. דאס איז די גרעסטע דערנידערונג פאר דעם אקטיאר און פאר דעם עולם. אויב אן אקטיאר האט ניט דעם חוש אויפצוכאפן דעם סענטימענט פון דעם עולם, אויב ער קאן ניט פילן זיין דערפאלג לויט די אפלאדיסמענטן, דאן קאן ער אויך ניט האבן די פעאיקייט אויפצוכאפן און דערפילן זיין אייגענע ראל וואס ער שפילט. און לאמיר אים זאגן א סוד: דעם שרייבער פון די שורות איז אויסגעקומען צו זיין ביי קאנצערטן פון וועלט־בארימטע ארטיסטן, און דער עולם איז אזוי פארכאפט געווארן פון זייער קונסט, אז מען איז געבליבן זיצן ווי פארחלומ'טע און מען האט אינגאנצן ניט אפלאדירט און דער קינסטלער אויף דער בינע האט אין אט דעם דאזיקן שווייגן דערפילט זיין גרויסקייט . . . און ערשט נאך א לייגערער פאוזע איז געווארן א קראך אין טעאטער. דער דאזיקער פאקט רעדט פאר זיך אליין.

זייער געלונגען איז דער ראל פון שמשון שימשענעוויטש איז געווען דער אקטיאר פון דער אלטער גווארדיע, לואיס קרעמער. מען קאן זאגן, אז ער האט געשאפן א קונסט ראל. מיר וועלן דא איצט ניט ריידן צי איז דער כאראקטער בכלל אן אויסגעהאלטענער אדער ניט מעגלאך אז ניט אינגאנצן, אבער לואיס קרעמער איז געווען אינגאנצן אויסגעהאלטן. עס איז באמת געווען א פארגעניגן צו זען אים שפילן אין דער דאזיקער ראל, און עס קומט־אים א יישר כח פאר דער מי וואס ער האט זיך געגעבן צו שאפן אזא געלונגענעם טיפ. זאל אט די דערגרייכונג פון לואיס קרעמער אין דער דאזיקער ראל זיין א לעקציע פאר איינעקע אקטיארן, וועלכע האבן ניט קיין אנדער באגריף ווי נאר צו צוטורמען צום עולם און זוכן ביי אים ארויספרעסן א געלעכטער מיט דער הילף פון אן אומריינעם וויץ. לואיס קרעמער קאן זיך פארגינען צו שפילן שיין, און דאך אויפרודערן דעם עולם און מאכן אים צו לאכן "הונדערט מייל א סעקונדע".

מאדאם ארקא האט זייער הארציק געשפילט די מוטער ראל (הערשלס מוטער). זי איז געווען אויסגעהאלטן אין אלע דריי אקטן, און קיין וואונדער ניט, — זי איז א גוטע מוטער ראליסטן, און ווען עס קומט צו אזא ראל האט זי שטענדיק דעם קאנטראל איבער איר.

יצחק סווערדלאוו האט געשפילט דריי ראלן. אין ערשטן אקט, חיים־ליב, הערשעלס פאטער, אין צווייטן אקט — הערשעלס חבר און אין דריטן אקט, — אן אויפזעער אין א רוסישן קאבארעט. און ער האט זיך מיט זיי אלע גאנץ לייכט ספראוועט און וועלכער עס איז אנשטריינגונג. ער האט זיי געשפילט נאטירלאך, פארשיידנארטיק און גוט.

הילדא שווארץ האט געשפילט די ראל פון הערשלס פרוי. אין ערשטן אקט האט זי ווייניק געהאט וואס צו טאן און אין צווייטן אקט האט זי גאנץ גוט אינטערפרעטירט און זי האט פעאיק געשפילט איר ראל.

מאדאם סווערדלאוו און מר. קאמינסקי האבן געשפילט מאן און פרוי וואס קריגן זיך און בעטן זיך איבער, שעלטן זיך און כאפן א טענצל, ער "מיט א קאפ מיט עלעקטריסיטי" און זי מיט "ביטער איז מיין לעבן". זיי האבן ביידע מיט זייער שפילן ארויסגעצויגן זייער טייל געלעכטער פון עולם, און זיי האבן בייגעטראגן זייער טייל צום דערפאלג פון דער אפערעטע.